

Recenzja

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra lic. Ernesta Cezarego Bodury zatytułowanej *Dorobek Udalryka Heyzmanna (1835-1918) jako kanonisty*, Warszawa 2019, ss. 313, napisanej na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie pod kierunkiem ks. prof. UKSW dra hab. Janusza Gręźlikowskiego.

Historia prawa kanonicznego stanowi specjalność, której znajomość w znaczący sposób wpływa na rozumienie, mechanizmy funkcjonowania i stanowienia prawa. Służy nie tylko poznawaniu materialnych i formalnych źródeł prawa, ale też poznawaniu nauki prawa kanonicznego. W tym zakresie nauka prawa kanonicznego w Polsce ma wielu autorów, którzy podejmowali badania naukowe nad źródłami prawa powszechnego i polskiego. Wśród nich znajduje się postać Udalryka Heyzmanna, historyka prawa i kanonisty, który był związany z uniwersytetami w Lwowie i Krakowie. Opracowania dorobku naukowego tego autora wzięły za przedmiot swojego opracowania mgr lic. Ernest Cezary Bodura.

1. Temat i cel pracy

Autor sformułował temat w brzmieniu *Dorobek Udalryka Heyzmanna (1835-1918) jako kanonisty*. Takie brzmienie tematu wskazuje na brak naukowej tezy badawczej, która w metodologii nauki stawiana jest jako podstawowy wymóg prac doktorskich. Sugeruje fakt, że opracowanie będzie dotyczyło tylko prac kanonistycznych, bez uwzględniania ewentualnych innych prac. Tak też autor rozprawy uczynił, dokonując prezentacji kanonistycznych opracowań Udalryka Heyzmanna. Uzasadnieniem dla słuszności wyboru tematu rozprawy są słowa autora zawarte we Wstępie (s. 13) „należy stwierdzić, że w piśmiennictwie polskim, jak i obcojęzycznym, brak jest do tej pory pogłębionych opracowań dotyczących tak jego osoby, jak i jego dorobku piśmienniczego, w tym w szczególności o prac o charakterze monograficznym poświęconych osobie U. Heyzmanna”. W dalszej części Wstępu Autor dokonał jeszcze szerszego uzasadnienia wyboru tematu pisząc, że „autor ten pozostaje ciągle, jeśli chodzi o współczesną historiografię polską odnoszącą się do rozwoju kanonistyki polskiej w wieku XIX, w cieniu takich autorów jak Z. Helcel...czy też wybitnych ówczesnych kanonistów i jednocześnie badaczy przeszłości polskiego prawa kościelnego jak W. Abraham i B. Ulanowski. Dostępna zaś literatura dotycząca tak jego osoby jak i jego

dorobku piśmienniczego, jako kanonisty jest raczej rozdrobniona i, o czym będzie szczegółowo mowa, ma w dużej mierze charakter jedynie przyczynkarski (s. 13). Takie sformułowania dostatecznie uzasadniają słusność wyboru tematu. Cel pracy został wskazany również we Wstępie w następujących słowach „w niniejszej rozprawie zostanie omówiona i przeanalizowana, o ile to możliwe, całość zachowanego i upublicznionego dorobku piśmienniczego U. Heyzmanna w zakresie prawa kanonicznego i jego historii (s. 14). Tak nakreślony cel będzie realizowany na przestrzeni całej rozprawy. Tak więc zarówno uzasadnienie tematu, jak i cel rozprawy należy uznać za wystarczające.

2. Treść rozprawy

Rozprawa zawiera Spis treści (s. 2-6), Wykaz skrótów (s. 7-8), Wstęp (s. 9-19), w którym zasadniczo zostały zawarte te elementy, które są wymagane, a więc uzasadnienie tematu, cel, metody badawcze, które mają być zastosowane i struktura pracy. Zasadniczy korpus pracy stanowi sześć rozdziałów. Rozdział I Udalryk Heyzmann i jego epoka (s. 20-48), w którym zawarte zostały cztery paragrafy. W pierwszym z nich znajdują się elementy biografii Udalryka Heyzmanna, w drugim charakterystyka epoki, w której żył i tworzył, w trzecim zaprezentowane zostały sylwetki czterech przedstawicieli szkoły historycznoprawnej i ich dorobek, Antoniego Zygmunta Helcela, Bolesława Ulanowskiego, Władysława Abrahama i Józefa Brzezińskiego, czwarty paragraf stanowi podsumowanie. Rozdział II Prace Udalryka Heyzmanna dotyczące historii prawa kanonicznego w Polsce (s. 49-87) zawiera cztery paragrafy. W pierwszym z nich zaprezentowano rozprawę habilitacyjną Udalryka Heyzmanna *Rechts-historischer Beitrag zum Studium der kirchlichen Coelibatsgesetzgebung* w schemacie treści rozprawy, rozprawa w ówczesnym kontekście, ocena z dzisiejszej perspektywy. Jako drugą publikację zaprezentowano *Zur Publikation der Trienter Beschlüsse in Polen* w takim samym schemacie treści, publikacja w ówczesnym kontekście oraz ocena publikacji z dzisiejszej perspektywy. Podjęto również problem publikacji pracy *Kilka uwag nad literaturą historii kościelnej i prawa kanonicznego w Polsce*. Jako paragraf czwarty zamieszczono podsumowanie. Rozdział III *Prace Udalryka Heyzmanna dotyczące historii powszechnego prawa kanonicznego* (s. 88-146) zawiera trzy paragrafy. W pierwszym zaprezentowano jego wykład spisany przez studentów zatytułowany *Prawo kanoniczne*, wydanie z 1870 i 1875 roku, wraz z oceną z dzisiejszej perspektywy. Drugą stanowi publikacja *Ustawodawstwo Kościoła o azylach wobec odnośnych ustaw państwowych. Szkic historyczno-kanoniczny*, którą zaprezentowano w schemacie, treść publikacji, ukazanie ówczesnego kontekstu publikacji, ocena z dzisiejszej perspektywy oraz

podsumowanie. Rozdział IV *Prace Udalryka Heyzmanna dotyczące prawa małżeńskiego katolików obowiązujące w czasach mu współczesnych w Cesarstwie Austriackim wraz z jego komponentami prawnokanonicznymi* (s. 147-184) zawiera trzy paragrafy. W pierwszym zaprezentowano publikację *Wykład prawa o małżeństwie katolików w państwie austriackim, patentem cesarskim z dnia 8 października 1856 roku ogłoszonego* oraz zbiór aktów prawnych *Najnowsze prawa Kościoła katolickiego w państwie austriackim odnośnie konkordatu*. Pierwsza publikacja została zaprezentowana w przyjętym schemacie, treść, kontekst ówczesny i ocena z dzisiejszej perspektywy. Kolejna publikacja *Uwag kilka nad uprawnieniem dzieci nieślubnych przez następne małżeństwo (Legitimatio per subsequens matrimonium) według prawa kanonicznego z uwzględnieniem ustawy austriackiej* została zaprezentowana w takim samym schemacie treść, ówczesny kontekst, ocena z dzisiejszej perspektywy oraz podsumowanie rozdziału. Rozdział V *Prace Udalryka Heyzmanna dotyczące innych niż prawo małżeńskie kwestii prawnych na styku prawo kanoniczne a prawo państwowe ówczesnej Monarchii Habsburskiej, odnoszące się do kwestii wyznaniowych* (s. 185-213) zawiera trzy paragrafy. W pierwszym zaprezentowano publikację *O prawie prezenty odnośnie do Konkordatu austriackiego z dnia 18 sierpnia 1855* oraz drugą *Jeszcze słów kilka o konkordacie obwieszczonym patentem cesarskim z dnia 5 XI 1855*. Te dwie publikacje zostały przedstawione w przyjętym schemacie treść, ówczesny kontekst, dzisiejszy kontekst oraz podsumowanie. Rozdział VI *Prace edytorskie Udalryka Heyzmanna dotyczące historii średniowiecznego polskiego ustawodawstwa synodalnego* (s. 214-232) zawiera sześć paragrafów. W pierwszym przedstawiono projekt wydawniczy *Starodawne Prawa Polskiego Pomniki*, w drugim *Tom IV SPPP*, w trzecim *Tom V SPPP i jego Suplement*, w czwartym znaczenie tych publikacji w ówczesnym kontekście, w piątym ocenę z dzisiejszej perspektywy, a szósty stanowi podsumowanie. *Zakończenie - Próba syntetycznej oceny dorobku piśmienniczego Udalryka Heyzmanna jako kanonisty* (s. 233-251) zawiera cztery paragrafy. W pierwszym przedstawiono ogólną charakterystykę dorobku piśmienniczego, w drugim Kościół i jego ustawodawstwo jako faktor rozwoju cywilizacyjnego i kulturowego, w trzecim historię Kościoła i rozwój prawa kościelnego w Polsce, w czwartym dorobek piśmienniczy Udalryka Heyzmanna, jako historyka prawa kościelnego, kanonisty i teoretyka prawa wyznaniowego z dzisiejszej perspektywy. *Résumé* (s. 252-259), w którym Autor zawarł w trzynastu punktach, jak napisał „przypomnienie najważniejszych punktów naszych dotychczasowych rozważań” (s. 252). W pracy znajduje się również *Appendix* (s. 260-289), w którym znajduje się polskojęzyczny tekst Konkordatu austriackiego z 1855 r., akty prawne ze zbioru *Najnowsze prawa Kościoła katolickiego w państwie austriackim odnośnie*

konkordatu, karta tytułowa t. IV SPPP, t. V SPPP oraz suplementu do T. V, jak również tezy doktorskie po niemiecku i po polsku. Jako ostatni element rozprawy została umieszczona Bibliografia (s. 290-313). Podzielona została na Wykaz źródeł i literaturę. Wśród źródeł wyszczególniono 1. 1. Źródła zasadnicze i 1. 2. Źródła pomocnicze.

3. Ocena pod względem formalno-metodycznym

Układ rozprawy obejmuje Spis treści, Wykaz skrótów, Wstęp, sześć rozdziałów, Zakończenie, Résumé. Appendix oraz Bibliografię. Plan jest logiczny, a poszczególne rozdziały wyczerpują treść tytułu. Uwzględniając sugestie recenzenta Autor potraktował wcześniejszy rozdział siódmy jako Zakończenie i zamiast Zakończenia umieścił Résumé. Taki zabieg redakcyjny sprawił, że nadal w pracy pozostają dwa merytorycznie podobne elementy. Skoro zostało użyte po francusku Résumé, czytelnik oczekiwałby tekstu po francusku, a tekst jest po polsku. Z punktu widzenia metodologii pracy naukowej jest to nieprawidłowy zabieg. W Résumé zawarte zostały własne oceny Autora opracowania, co stanowi cenny element pracy. W Wstępie bardziej korzystnym byłby porządek metoda i struktura pracy, a wskazanie źródeł powinno być umieszczone wcześniej. Autor poprawnie określił główną metodę naukową, która została zastosowana w pracy, metodę historycznoprawną. Druga metoda, porównawcza, miałaby zastosowanie, gdyby Autor porównywał instytucje prawne omawiane przez Udalryka Heyzmanna z współczesnym ich rozumieniem. W niekwestionowanej postaci, w naukach prawnych, metodę tę stosuje się w wypadku porównywania dwóch systemów prawnych.

Tytuł pracy habilitacyjnej Udalryka Heyzmanna zatytułowanej *Rechts-historischer Beitrag zum Studium der kirchlichen Coelibatstgesetzgebung* został, w opinii recenzenta, poprawniej przetłumaczony na język polski jako *Przyczynek historyczno-prawny do studiów nad kościelnym ustawodawstwem celibatowym*. Po dokonaniu poprawek praca zyskała na jakości zarówno merytorycznej, jak i redakcyjnej. Mimo to jednak pozostały nieliczne błędne zapisy, co zostanie wskazane wraz z podaniem stronice: s. 9 Olsztyn 2002, s. 42gr, chodzi; s. 11 Beitrag zum Studien; s. 12 plebiscite; s. 16 niniejszą; s. 18 encyklopedyczny opracowaniach; s. 22, przyp. 65 zum Studien; s. 22 uzyskał veniam legendi (tytuł docenta prywatnego); s. 31 szkoły prawna; s. 312, przyp. 126 realistyczny historycyzmie; s. 32 nurtu kanonistyki historycznej ?; s. 39, przyp. 159 tekstów źródłowy; s. 41 przeprowadzenie wykładu habilitacyjnego; s. 44 w obszarze pozauniwersyteckiej; s. 47 historią Kościoła; s. 47 horyzontów naukowym; s. 47 jaki polskiej kanonistyki; s. 48 istniejącym...materiale źródłowy...prawnohistoryczny; s. 49 postępowania habilitacyjnego; s. 50, przyp. 210 przez

autora niniejszego rozprawy; s. 52 ściśle; s. 63 dies ist der besten Beweis; s. 65 równoleg z troska Kościoła; s. 68 Pastores dabeo vobis; s. 72 nasz autot; s. 73 jakich odpowiedź; s. 73 ma nietrafność; s. 74, przyp. 355 Ecclesiam nostiam; s. 75 von Tnient; s. 75 przedkładany przez niego zbioru; s. 75 trzecia z tychże reguł miał; s. 78 swoją; s. 80 explicit; s. 81 dekretow soborowych; s. 84, przyp. 392 implantacji (chodzi o implementację); recepcja reforma soborowej; s. 85 zawarta jest wzmianką – jak należy rozumieć – rzekomym istnieniu tejże publikacji; s. 94 pojęcia (słowa); s. 99 eccl. accidentalis; s. 101 dopiero promulgacja nadaje jej moc obowiązującą; s. 104, przyp. 511 paro pro toto; s. 112 niesznacznym tylko uzupełnienie; jak jego pogład na temat; nie zwrocic uwagi na różnice; s. 115 rozróżnia z kolei między prawem pisanym, czyli ustwodawstwem, i od niepisanymi źródłami prawa; s. 116 wykładu Prawo kanonicznego; s. 117 Jak było bowiem o tym mowa; s. 118 napis Virginis a templo jest na der Domnapf, nie na drzwiach katedry; s. 124 censure ecclesiasticae; s. 125 personae misembiles; s. 128 trudno ustrzec się stwierdzeniu; s. 133 Elopso proximo; s. 141 Rechtsgrundsätze; s. 147 obowiązujące; s. 161 w odniesieniu do sprawach; s. 168 nataurales; s. 170 Swój...dotyczący; s. 170 pater est, quem justae nuptiae demonstrant (powtórzenie); s. 187 Zrzeczenie się prawa prezenty; s. 188 collatio nesseseria; s. 195 zdolnym duchownym (clericus idoneus); s. 202 sensu stricte; s. 217 n. p. biskupów; s. 223, przyp. 1094 Es ist für die Geschichte; s. 232 łatwiejszego; s. 232 w kontekście na jego działalność edytorskiej; s. 233 osiągnęliśmy; s. 246, przyp. 1196 zum Studien.

Te pojawiające się błędy literowe nie powinny mieć miejsca. Być może spowodowane to jest obszernością tekstu. Powinny zostać poprawione. Mankamentem pracy jest częste odwoływanie się Autora do tekstu rozprawy z zastosowaniem przysłówków „poniżej” „powyżej”. Autor ma tendencję do budowania długich zdań, co powoduje gubienie syntaktyki. W pracach naukowych nie jest wskazane również stosowanie czasu praesens historicum. Znajdujące się na s. 101 stwierdzenie „dopiero promulgacja nadaje jej moc obowiązującą” jest nieściśle i stanowi skrót myślowy. Napis, o którym Autor pisze na s. 118 „Virginis a templo...” jest na der Domnapf, nie na drzwiach katedry w Speyer. Na s. 202 łaciński zwrot „sensu stricte” jest niepoprawnie zapisany. Powinien brzmieć *sensu stricto*.

4. Wykorzystanie źródeł i literatury

Zasadnicze teksty źródłowe to dwanaście publikacji Udalryka Heyzmanna. Autor dokonał opisu każdej z tych publikacji w schemacie treści, publikacja w ówczesnym kontekście i w kontekście dzisiejszym. Dokonał tego przytaczając fragmenty tekstów i analizując je w ówczesnym i dzisiejszym kontekście. W ten sposób realizował cel, jakim było

zapoznanie czytelników z tekstami prac Udalryka Heyzmanna. Źródła jako takie zostały starannie wykorzystane. Podobnie literatura została właściwie dobrana i wykorzystana. Przepisy zostały skonstruowane poprawnie. Zawartych zostało w nich wiele dodatkowych informacji, które poszerzają wiedzę na temat badanych tekstów.

5. Ocena merytoryczna rozprawy

Temat został sformułowany stosownie do celu Autora, jakim było przybliżenie czytelnikom dorobku naukowego Udalryka Heyzmanna jako kanonisty. Konstrukcja pracy została właściwie ułożona. Metody naukowe do realizacji tematu zostały dobrane poprawnie. Co do metody porównawczej można mieć wątpliwości. Analiza tekstów została dokonana z właściwą historyczną i przedmiotową wnikliwością, właściwie też zostały sformułowane wnioski. Sposób realizacji tematu dowodzi też dobrej znajomości historii. Słownictwo teologiczne i kanonistyczne sprawia Autorowi w niektórych wypadkach małe trudności. Erudycja w zakresie realizowanego tematu jest znacząca. Merytoryczna wartość opracowania wzrosła po dokonaniu poprawek.

6. Konkluzja

Rozprawa stanowi przybliżenie czytelnikowi, z pewnością zbyt mało znanej, osoby i działalności naukowej Udalryka Heyzmanna. Praca w takim kształcie spełnia wymogi prawa stawiane pracom doktorskim zawarte w art. 13 *Ustawy o tytule naukowym i stopniach naukowych oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003* (Dz. U. Nr 65 z 2003 r. poz. 595 z późn. zm.) i w związku z tym, wnoszę do Wysokiej Rady Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie o dopuszczenie Pana mgra lic. Ernesta Cezarego Bodury do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ks. dr hab. Krzysztof Burczak, prof. KUL

Lublin, dnia 13 grudnia 2019 r.